

ОЛЬКІНА ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри конституційного права,
кандидат юридичних наук, доцент*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Конституція України зобов'язує державу забезпечувати права і свободи людини, однак не менш активними самостійними суб'єктами різних видів правовідносин, у тому числі й конституційних, є юридичні особи. Вони відіграють важливу роль як в організації та здійсненні публічної влади, так в створенні умов для задоволення фізичних, соціальних, політичних, духовно-культурних та інших потреб людини, що обумовлює необхідність конституційно-правового забезпечення їхніх прав.

Вихідною константою даного дослідження є широке значення категорії «забезпечення», що трактується: «як створювати надійні умови для здійснення будь-чого, гарантувати будь-що, захищати, охороняти кого або що-небудь від небезпеки» [1, с. 85]. Правове забезпечення – це «безперервна діяльність суб'єктів права, в межах їх компетенції, зі створення правових умов, усіма правовими засобами щодо закріплення, реалізації, гарантування, охорони та захисту прав і свобод осіб та їх груп» [2, с. 15].

Отже, конституційно-правове забезпечення прав юридичних осіб передбачає їхнє закріплення (регулювання), охорону та захист, які необхідно розглянути окремо.

Першим складником конституційно-правового забезпечення прав юридичних осіб в Україні є їх закріплення. При цьому конституційно-правове регулювання діяльності юридичних осіб залежить від того, до якого виду вони відносяться, належать до юридичних осіб публічного права чи юридичних осіб приватного права.

Специфіка закріплення прав юридичних осіб публічного права полягає у застосуванні імперативного методу конституційно-правового регулювання, що обумовлено належністю до даного виду юридичних осіб органів державної влади та місцевого самоврядування на яких поширюються вимоги ч. 2 ст. 19 Конституції України «діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [3].

Зі змісту даної норми слідує ще одна характерна риса конституційно-правового регулювання прав юридичних осіб публічного права, які, як правило, підміняються поняттям «повноваження», що одночасно є і правом, і обов'язком відповідного суб'єкта і позбавляє його ініціативності та свободи розсуду. Виключенням з наведеного правила є дискреційні повноваження, які за своїм змістом є наближеними до прав. Так, за Рекомендаціями Комітету Міністрів Ради Європи № R (80)2 від 11.03.1980 дискреційними є повноваження, які адміністративний орган,

приймаючи рішення, може здійснювати з певною свободою розсуду, тобто коли такий орган може обирати з кількох юридично допустимих рішень те, яке він вважає найкращим за цих обставин [4, с. 470]. Відповідно до Методології проведення антикорупційної експертизи «дискреційні повноваження – сукупність прав та обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що надають можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і зміст управлінського рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний розсуд одного з декількох варіантів управлінських рішень, передбачених нормативно-правовим актом, проектом нормативно-правового акта» [5]. Поняття судової дискреції (судового розсуду) у кримінальному судочинстві охоплює повноваження суду (права та обов'язки), надані йому державою, обирати між альтернативами, кожна з яких є законною, та інтелектуально-вольову владну діяльність суду з вирішення у визначених законом випадках спірних правових питань, виходячи із цілей та принципів права, загальних засад судочинства, конкретних обставин справи, даних про особу винного, справедливості й достатності обраного покарання тощо [6].

З наведених прикладів визначення сутності дискреційних повноважень можна зробити висновок, що вони необхідні для подолання юридичної невизначеності, швидкого реагування в умовах надзвичайних ситуацій та вирішення юридичних спорів. Найбільшою в Україні публічно-владною сферою застосування дискреційних повноважень є правосуддя, що чиниться суддями.

На відміну від докладного, як у матеріальному, так і процесуальному аспекті, конституційно-правового регулювання діяльності юридичних осіб публічного права, конституційно-правове закріплення прав юридичних осіб приватного права є фрагментарним та пов'язаним з правами людини, що негативно впливає на інші складові їхнього забезпечення – охорону та захист.

Охорона юридичних осіб публічного права, зокрема органів державної влади України, пов'язана із забезпеченням національної безпеки і громадського порядку в державі та є системою «організаційно-правових, режимних, оперативно-розшукових, інженерно-технічних та інших заходів, які здійснюються спеціально уповноваженими державними органами з метою забезпечення нормального функціонування органів державної влади України, безпеки посадових осіб та об'єктів, визначених Законом України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» [7].

Охорона прав юридичних осіб приватного права здійснюється лише шляхом загальної конституційної заборони зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірного обмеження конкуренції та недобросовісної конкуренції, а також захисту конкуренції у підприємницькій діяльності. Спеціальним засобом охорони діяльності політичних партій є можливість заборони функціонування певної політичної партії тільки в судом. Тобто конституційна охорона прав юридичних осіб приватного права залежить від змісту супутніх прав людини.

Проте можливості конституційного захисту юридичних осіб приватного права є ширшими порівняно з захистом юридичних осіб публічного права, оскільки останні не можуть звернутись до Конституційного Суду України з конституційною скаргою.

Таким чином, всі складники конституційно-правового забезпечення прав юридичних осіб публічного права та юридичних осіб приватного права відрізняються своїм змістовним наповненням, що зумовлено особливостями діяльності цих юридичних осіб.

Список використаної літератури:

1. Чуйко З. Д. Конституційно-правовий механізм забезпечення національної безпеки України / З. Д. Чуйко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – № 8. – 2006. – С. 81-89.
2. Костюченко О. Є. Визначення поняття «правове забезпечення». Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України. 2015. № 1 (68). С. 11-16.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. //Відомості Верховної Ради України – № 30. – С. 141.
4. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R (80)2 стосовно здійснення адміністративними органами влади дискреційних повноважень, прийнята Комітетом Міністрів 11 березня 1980 р. // Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / Автор-упорядник В.П. Тимошук. – К.: Факт, 2003. – С. 469-479.
5. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи: Наказ Міністерства юстиції України від 24.04.2017 № 1395/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17#n8>
6. Постанова Верховного Суду України від 01.02.2018р. у справі № 634/609/15-к.URL:<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72009792>
7. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб: Закон України від 4 березня 1998 р. //Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 35. – Ст. 236.

Ключові слова: забезпечення, регулювання, охорона, захист, юридичні особи публічного права, юридичні особи приватного права, конституційні правовідносини.

Ключевые слова: обеспечение, регулирование, охрана, защита, юридические лица публичного права, юридические лица частного права, конституционные правоотношения.

Key words: provision, regulation, protection, legal entities of public law, legal entities of private law, constitutional relations.